

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

24.11.2025. Nr. 1-5/241

Ārlietu ministrijai
pasts@mfa.gov.lv

zināšanai:

Tulkošanas ģenerāldirektorātam
Eiropas Komisijas pārstāvniecībai Latvijā
dgt-riga@ec.europa.eu

Latvijas Zinātņu akadēmijas
Terminoloģijas komisijai
tk@lza.lv

Valsts valodas centram
pasts@vvc.gov.lv

Par terminu tulkojumiem starptautiskajos dokumentos

Šī gada oktobrī Saeimā tika izskatīts likumprojekts “Par izstāšanos no Eiropas Padomes Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu”

(Nr. 1058/Lp14)¹. Tā izskatīšanas laikā, kā arī pēc tā pieņemšanas Saeimā 2. lasījumā un Valsts prezidenta lēmuma par tā nodošanu Saeimai otrreizējai caurlūkošanai sabiedrībā ir aktualizējies jautājums par Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (turpmāk – Konvencija) nepieciešamību Latvijā, tās mērķiem, kā arī atsevišķu Konvencijā izmantoto terminu saturu.

Daļa sabiedrības ir paudusi viedokli, ka Konvencijā lietotais no angļu valodas tulkotais termins “sociālais dzimums” (angļu valodā – “gender”) ir neviennozīmīgi saprotams un var radīt iespaidu par “papildu dzimumu” ieviešanu, kas neatbilst Konvencijas jēgai un mērķim.

¹<https://titania.saeima.lv/LIVS14/saeimalivs14.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttcategory=1058/Lp14>

Atbilstoši Konvencijas 81. panta otrajai daļai tā parakstīta Stambulā 2011. gada 11. maijā vienā eksemplārā angļu un franču valodā, abiem tekstiem ir vienāds spēks. Tādējādi spēks ir vienīgi Konvencijas tekstam angļu un franču valodā, bet tulkojumam latviešu valodā ir informatīva nozīme. Nav saskatāmi šķēršļi Konvencijas teksta latviešu valodā precizēšanai, ja šāda nepieciešamība rastos.

Nešaubīgi, angļu valodas oriģinālais vārds “gender” (franču valodā “genre”) nenozīmē ne dzimumidentitāti, ne bioloģiskā dzimuma maiņu, ne seksualitāti, ne ideoloģiju. Šis termins Konvencijā nozīmē sociāli konstruētas jeb sabiedrības noteiktas lomas, uzvedību, darbības un īpašības, kuras sabiedrība uzskata par piemērotām sievietēm un vīriešiem². Konvencijas mērķis nav ietekmēt cilvēku identitāti, bet gan sekmēt cilvēktiesību ievērošanu, aizsargājot cietušos no vardarbības, kuru uztur šīs stereotipiskās gaidas.

Konsultējoties ar ekspertiem, esmu paudusi viedokli, ka Konvencijas tulkojumā latviešu valodā lietotais termins “sociālais dzimums” ir nekorekti iztulkots.

Konvencijā, izņemot 3. panta “c” punktu un 4. panta trešo daļu, vietās, kur tiek lietots angļu termins “gender”, tulkojumā latviešu valodā tiek lietots termins “dzimums”. Piemēram, “dzimumu līdztiesība” (“gender equality”), “ar dzimumu saistīta vardarbība” (“gender-based violence”). Turklāt termins “dzimums” liek lietots arī, lai aizstātu angļu terminu “sex”/franču “le sexe”³, kas attiecas uz bioloģisko dzimumu, tādējādi arī šeit radot tulkojuma latviešu valodā neatbilstību oriģinālajam tekstam.

Vērojot Latvijas sabiedrībā paustos viedokļus un neizpratni par termina “sociālais dzimums” saturu, uzskatu, ka ir jāturpina diskusijas akadēmiskajā un profesionālajā vidē par piemērotāko šī termina tulkojumu latviešu valodā. Latviešu valodā pastāv citi termina “gender” tulkojuma varianti, kuru piemērošana būtu diskutējama akademiķu un profesionāļu vidū, lai vienotos par visatbilstošāko tulkojumu. Piemēram, “dzimte”⁴, “sociālā dzimte”, “sociālās lomas”, “dzimtes identitāte” u.c.

Atzīmējams, ka, pirmšķietami pievēršoties arī citu Latvijai saistošo starptautisko dokumentu tulkojumu tekstiem, arī tajos vērojama nekonsekventa terminu tulkošana latviešu valodā, jo īpaši

² Konvencijas 3. panta “c” punkts.

³ Konvencijas 4. panta trešā daļa.

⁴ Šāds jēdziens “gender” latviskais tulkojums līdz ar “dzimums” atrodams Eiropas Savienības terminoloģijas vārdnīcā: <https://iate.europa.eu/search/result/1762767301246/1>

jaunākos dokumentos. Tas daļēji varētu būt skaidrojams ar to, ka angļu termins “gender” ar tā pašreizējo nozīmi dokumentos ir ienācis vēlāk, pretēji terminam “sex”, taču latviešu valodā juridiskos tekstos bieži abi šie termini joprojām tiek tulkoti vienādi kā “dzimums”.

Tādējādi var rasties jautājums, vai visur, kur angļiski ir lietots termins “gender”, tas ir jāsaprot tieši šī “sociālā konstrukta” ietvarā, ņemot vērā, ka tādi termini kā “gender equality” (dzimumu līdztiesība), “principle of gender mainstreaming” (dzimumu vienlīdzības princips) ir lietoti krietni agrāk izdotos dokumentos.

Tādējādi var secināt, ka problemātika ar atbilstošu terminu lietošanu varētu būt dziļāka un aptvert plašāku Latvijai saistošo starptautisko dokumentu loku⁵. Piemēram, Direktīvas 2023/970 angļu tekstā tiek bieži lietoti abi termini (“sex” un “gender”), bet latviešu valodas tekstā tie abi tulkoti kā “dzimums” vai arī termins “gender” tiek aizvietots ar “sieviešu un vīriešu”.

Ņemot vērā minēto, aicinu Ārlietu ministriju organizēt diskusiju dažādu jomu akadēmiķu un profesionāļu vidū ar mērķi diskutēt un vienoties par atbilstošākajiem angļu terminiem “sex” un “gender” tulkojumiem latviešu valodā, lai nodrošinātu konsekventus un precīzus starptautisko dokumentu tulkojumus latviešu valodā, kā arī lai mazinātu sabiedrības neizpratni latviskoto terminu saturisko nozīmi.

Pielikumā: tabula par terminu “sex” un “gender” tulkojumu starptautiskajos dokumentos.

Ar cieņu

tiesībsardze

Karina Palkova

⁵ Lūdzu skatīt pievienoto Tabulu.